

ทักษะที่จำเป็นใน การคิดนอกกรอบ

สมิต วัฒนกุล

การคิดนอกกรอบอาจพัฒนาจากความเข้าใจพื้นฐาน และคิดนอกกรอบออกไปจากที่เคยใช้ในการทำให้เกิดปัญหา อันได้แก่ การฟัง การคิด การถาม การจด การอ่าน และการทดลอง ตามการรับรู้และจินตนาการที่ทำให้เกิดการพิสูจน์ผลขึ้น

การฟัง เป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการรับรู้ คนที่ฟังมากทำให้เกิดปัญหาที่เรียกว่า “สุดมยปัญญา” แต่ต้องฉลาดฟัง โดยเลือกฟังเฉพาะที่เป็นประโยชน์

หลักเบื้องต้นในการฟัง ได้แก่ การฟังสิ่งที่ดีเป็นมงคลและการฟังทำให้เกิดปัญหา การฟังย่อมได้รับรู้สิ่งใหม่ๆ เกิดความเข้าใจมากขึ้น บรรเทาความสงสัยต่างๆ ได้ อาจทำความเข้าใจให้ถูกต้องได้

วิจักษณ์ญาณในการฟังต้องยึดหลักกาลามสูตร จึงจะเป็นการฟังอย่างมีความรับผิดชอบและพัฒนาทักษะเพื่อคิดนอกกรอบอย่างถูกต้อง ดังนี้

1. อย่าถือว่าฟังตามกันมา
2. อย่าถือว่าเป็นองค์ศรีสืบต่อกันมา
3. อย่าถือโดยตื่นข่าว
4. อย่าถือโดยอ้างตำรา
5. อย่าถือโดยการเดา
6. อย่าถือโดยการคาดคะเน
7. อย่าถือโดยจารึก
8. อย่าถือโดยชอบใจว่าต้องกับความเห็นตน
9. อย่าถือว่าผู้พูดเป็นคนเชื่อถือได้
10. อย่าถือโดยนับถือว่าท่านผู้นั้นเป็นครูของเรา

การคิด เป็นการทำงานของสมอง หากเราเกิดจินตนาการก็จะทำให้ความคิดไหลพรั่งพุ่งออกมาและหากจินตนาการด้วยความเชื่อที่ว่าจะเป็นไปได้ ก็จะเกิดความคิดโลดแล่นกว้างไกลออกไป การสร้างทักษะในการคิดโลดแล่นกว้างไกลออกไป การสร้างทักษะในการคิดจะต้องหมั่นฝึกฝน ใช้ความคิด เพื่อให้สมองแข็งแรง ยิ่งคิดก็ยิ่งทำให้คิดอะไรต่อมิอะไรได้ จากความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล จนกระทั่งคิดฟุ้งซ่าน เพราะการคิดสามารถทำได้ทุกเวลาและสถานที่ แม้แต่เวลาหลับสมองก็ยังคงทำงานจนเกิดฝัน เราจะต้องคิดแล้วเป็นประโยชน์มีความเจริญงอกงามจึงจะเป็นสิ่งเกิดผลต่อส่วนรวมและตนเอง

การคิดนอกรอบเป็นการคิดที่หลุดพ้นจากกฎเกณฑ์ที่เป็นกรอบความคิดเดิม แต่ก็ต้องเป็นความคิดในทางบวก คิดโดยเปลี่ยนมุมมองของปัญหา เพื่อที่จะทำให้เกิดความคิดใหม่ๆ ความคิดที่แปลกแต่ไม่สร้างสรรค์ เพราะไม่คิดในแง่บวก คิดไปก็รังแต่จะเกิดความเสียหายแก่ส่วนรวมและตนเอง ทำให้เกิดการต่อต้านจากบุคคล หรือคณะบุคคลต่างๆ จึงควรจะมีมันคิดไตร่ตรอง แต่อย่าคิดวุ่นคิดอยู่ในกรอบ ผึกฝนตนเองให้คิดอยู่เสมอ ด้วยคำถามว่า “ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ทำไมไม่เป็นอย่างนั้น” คิดอย่างเป็นตรรกะก็จะเกิดทักษะในการคิดเพิ่มขึ้น

การถาม เป็นการช่วยให้ได้คำตอบจากบุคคลต่างๆ ซึ่งมีความคิดและทัศนคติ ตลอดจนมุมมองของปัญหาหลากหลายกันไป คนที่ฉลาดถามรู้จักใช้คำถามที่จะทำให้ได้คำตอบอันเป็นประโยชน์ สามารถนำไปวิเคราะห์ปัญหา หรือนำไปต่อยอดได้ ทั้งอาจจะนำไปใช้ความคิดด้านข้างเกิดเป็นความคิดนอกรอบความคิดเดิมที่ยึดถือติดต่อกันมา

การถาม ด้วยความอยากรู้ก็เป็นอย่างหนึ่ง เพราะความไม่รู้ไม่ใช่ความโง่เขลา คนฉลาดมีปัญญาก็ยังมึนเรื่องที่ไม่รู้ในบางเรื่องอีกมากมาย เพียงแต่ต้องรู้จักตั้งคำถามอย่างมีวัตถุประสงค์ เช่น ตั้งคำถามเพื่อต้องการข้อมูล ตั้งคำถามเพื่อต้องการทราบทัศนคติของคนต่างๆ ตั้งคำถามเพื่อพิจารณาขีดความสามารถของคน ตั้งคำถามเพื่อการค้นหาข้อเท็จจริง ตั้งคำถามเพื่อพิจารณาความเหมาะสม เป็นต้น

การตั้งคำถามจะต้องมีวัตถุประสงค์อย่างแน่ชัด อะไรที่ต้องการรู้และรู้ไปเพื่ออะไร จะช่วยให้เตรียมคำถามได้รัดกุม มิฉะนั้นจะเป็นการถามอย่างสะเปะสะปะก่อความรำคาญแก่ผู้ตอบคำถาม และไม่เต็มใจจะให้คำตอบที่แท้จริง การฝึกฝนทักษะในการถามจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ต้องเรียนรู้

การจด เป็นเครื่องมือสำคัญ เพราะคนเราอาจจะคิดอะไรสารพัดแต่เมื่อไม่จดบันทึกไว้ก็อาจจะลืมไป ทั้งยังทำให้เกิดความกังวลว่ามีความคิดที่เกิดจากการอ่าน การฟัง และการถามไว้อย่างไร ความคิดดีๆ ที่มีอยู่อาจลืมนั้นไปตามเวลา จึงควรจดบันทึกไว้กันลืม เมื่อมาอ่านบันทึกที่จดไว้ก็อาจเกิดความคิดแตกแขนงไปได้อีก แม้กระทั่งตัวเองอาจมีความคิดสงสัยว่า ตนทำไมจึงเคยคิดเช่นนั้น และบางกรณีเมื่อได้ทบทวนความคิดที่จดไว้ก็อาจจะเปลี่ยนความคิดได้อีก อาจเปลี่ยนเพราะสภาวะแวดล้อมเปลี่ยนไป หรือมีข้อมูลใหม่เพิ่มเติม

คนจำนวนไม่น้อยประสบความสำเร็จจากการได้จดบันทึก เหตุการณ์และเรื่องราวในกรณีต่างๆ นำมาศึกษาและวิเคราะห์จนความคิดตกผลึก สามารถสร้างรูปแบบความคิด แบบจำลองความคิด ตลอดจนกระบวนการทัศนียภาพขึ้นมาได้

การจดจะช่วยลดงานจำและไม่เสียเวลานี้ เมื่อใดต้องการคิดต่อยอดในเรื่องใดก็เปิดบันทึกที่จดไว้และสามารถจะทบทวนความคิดที่มีมาก่อนหน้านั้นได้ จึงควรพัฒนาการจดให้ติดเป็นนิสัย และเพิ่มทักษะในการจดให้ถูกต้องแม่นยำและครบถ้วนสมบูรณ์

การอ่าน เป็นทักษะที่สำคัญมาก ผู้รู้และปราชญ์คนสำคัญของโลกและสังคมไทยที่มีชื่อเสียง ประสบความสำเร็จในชีวิตและการทำงานแทบทุกคนล้วนเป็นนักอ่านที่เรียกกันว่า “หนอนหนังสือ”

ซึ่งผู้ด้อยโอกาสในทางการศึกษา แต่เมื่อได้อ่านหนังสือดีมีคุณค่า ได้รับรู้ศาสตร์และศิลป์ ก่อให้เกิดสติปัญญา เฉลียวฉลาด กลายเป็นผู้นำของโลกก็มีอยู่มากมาย ยิ่งผู้ได้รับการศึกษาในระบบ เมื่อได้อ่านมากก็ยิ่งมีความคิดแตกฉาน มีความคิดสร้างสรรค์และเกิดความคิดต่อยอดจากหลักวิชา สามารถริเริ่มสร้างสรรค์หลักและแนวทางปฏิบัติที่มีได้รวดเร็วยิ่งขึ้น การอ่านจึงเป็นทักษะที่ขาดไม่ได้ แม้ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศจะพัฒนาไปอย่างรวดเร็วก็จะเป็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ต่างๆ จากอินเทอร์เน็ตเพิ่มจากการอ่านหนังสือ แม้รูปแบบของการรับรู้ข้อมูลจะเปลี่ยนไปอย่างไร การอ่านก็จะมีวันสูญสิ้นไปจากโลกนี้

การเพิ่มทักษะการอ่าน เพื่อนำความรู้มาแปลงเป็นความคิดนอกรอบให้เกิดประโยชน์ จะต้องอาศัยการเลือกอ่านสิ่งที่ดีมีคุณประโยชน์ เพราะสังคมไทยมีนักเขียนอยู่มากที่เผยแพร่ความคิดและงานนิพนธ์ในรูปแบบต่างๆ อยู่มาก

การทดลอง นักประดิษฐ์คนสำคัญ ของโลก ล้วนมีความคิดนอกรอบและต้องต่อสู้กับความคิดเดิม ซึ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง โคลัมบัส ซึ่งคิดและเชื่อว่าโลกกลม เป็นการคิดนอกรอบที่เดิมเชื่อว่าโลกแบนเหมือนแผ่นกระดาษ ถ้าแล่นเรือไปไกลจะตกโลกก็ต้องพิสูจน์ความเชื่อด้วยการทดลองนำเรือออกเดินทางไปจนกระทั่งพบความจริงว่าโลกกลม

พี่น้องตระกูลไรท์ที่คิดว่าจะบินให้ได้อย่างนั้นก็พยายามจะทดลองใส่ปีกก่อนลงจากภูเขาและตกลงมาตาย เพราะการศึกษาและวิเคราะห์ยังไม่สมบูรณ์ครบถ้วน แต่ก่อนไปทดลองเร็วเกินไป หากได้พัฒนาความคิดและทดลองเหมือนการสร้างเครื่องบินก็คงจะให้เห็นความสำเร็จอย่างที่ปรากฏอยู่ในทุกวันนี้

โทมัส เอดิสัน ผู้ประดิษฐ์หลอดไฟฟ้าให้เราได้ใช้กันมาทุกวันนี้ก็ได้อาศัยการทดลองครั้งแล้วครั้งเล่า จนสามารถสร้างประดิษฐ์กรรมที่ทำประโยชน์แก่คนทั้งโลก การทดลองแต่ละครั้งพบกับความล้มเหลวแต่เอดิสันก็ได้เพิ่มพูนทักษะให้แก่งการคิด ซึ่งเป็นการคิดนอกรอบที่ค้นทั่วไปท้อแท้และขาดความเชื่อมั่นว่าจะเป็นผลสำเร็จ

ทักษะในการคิดนอกรอบยังมีอีกมากและเป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝนจนเกิดความเจนจัด สามารถพัฒนาความคิดใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นเป็นรางวัลให้แก่นักคิด ซึ่งจะเป็นอนุสรณ์ช่วยเตือนให้เกิดการระลึกถึงไปยาวนาน ขอให้ท่านลองเริ่มต้นฝึกฝนที่ละเล็กทีละน้อยจนเป็นทักษะติดตัวอยู่กับท่านตลอดไป